

بهره‌گیری از روش تحقیق آمیخته در پروژه‌های توسعه روستایی (توریسم روستایی)

زهره نجفی اصل *

تاریخ دریافت: ۲ شهریور ۱۳۹۳

تاریخ پذیرش: ۲۶ مهر ۱۳۹۳

چکیده

با گسترده شدن حیطه‌ها و حوزه‌های تحقیق و پیچیدگی مطالعه پدیده‌های گوناگون ضرورت جدیدی در روش‌های تحقیق به وجود آمده است، بر پایه آن در هر طرح تحقیقی از روش‌های گوناگونی استفاده می‌شود. در این میان روش‌های آمیخته (ترکیبی) به عنوان ابزاری کاربردی به پژوهش‌گران این فرصت را می‌دهد تا داده‌های متنوع و یافته‌های به دست آمده از روش‌های گوناگون (اعم از کمی و کیفی) پژوهشی را در قالبی علمی و منسجم با یکدیگر تلفیق نمایند و از این راه به بهترین راه حل برای مسائل گوناگون دست یافته و به شناخت کافی از مشکلات نائل آیند. در این مقاله سعی شده است به بررسی مکاتب فلسفی پیشینیان سه جنبش روش‌شناختی کمی و کیفی و ترکیبی (آمیخته) پرداخته شود و مزایای استفاده از روش آمیخته در پروژه‌های کوچک مقیاس مثل پروژه‌های توسعه روستایی و به‌ویژه توریسم روستایی عنوان گردد.

کلیدواژه‌ها: روش کمی، کیفی، ترکیبی (آمیخته)، رویکرد اثبات‌گرایی، تفسیری، پراگماتیسم، توسعه توریسم روستایی.

* عضو هیأت علمی دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران (نویسنده مسئول). najafiasl@ut.ac.ir

Journal of Rural Development

Editor-in-Chief: Dr. Mehdi Taleb Director: Dr. Younes Nourbakhsh

Managing Editor: Hassan Bakhshizadeh Index: www.ISC.gov.ir & www.ricest.ac.ir

Copyright: Faculty of Social Sciences, University of Tehran

ISSN: 2008-8981 Website: www.jrd.ut.ac.ir Email: jrd@ut.ac.ir

مقدمه و طرح مسئله

در طول چند دهه اخیر (به‌ویژه از سال ۱۹۹۰ به بعد)، در خلال دوره‌ای که به دوره جنگ‌های پارادایمی مرسوم است (افول نسبی پارادایم اثباتی و توجه نسبی رویکرد تفسیری)، برخی از محققان با هدف رها کردن علوم اجتماعی از تقابل‌های سنتی روش‌های کمی و کیفی دست به ابداع روش ترکیبی زدند که فارغ از اصول پارادایمی سنتی، بر اصول و منطق رویکرد پراگماتیسم مبتنی است. این روش بعد از شیوه‌های کمی و کیفی به‌عنوان جنبش روش‌شناختی سوم مطرح شده است. پراگماتیسم را می‌توان هم یک فلسفه به شمار آورد و هم یک نگرش و جنبش اجتماعی که در امریکای شمالی پیدا شده و حوزه نفوذش از آنجا فراتر نرفته است (اجلالی و دیگران، ۱۳۹۱؛ ۳۱۲-۳۱۱).

ترکیب روش‌های پژوهشی در مطالعات علوم اجتماعی اولین بار توسط کمپل و فیسکر (۱۹۵۹) پیشنهاد شد.

پیش از این که عموماً از روش کمی در پژوهش‌ها استفاده می‌شد، فرایند پژوهش شامل مراحل ثابت و استاندارد بود که پژوهش‌گران با انجام آن‌ها به امر پژوهش می‌پرداختند. پس از این که انتقاداتی نظیر عدم اعتبار یافته‌ها به انجام پژوهش‌های کمی صورت گرفت، رویکردهای کیفی تدوین شدند تا اطلاعات، برعکس پژوهش کمی به‌صورت عمیق گردآوری شود. در سال‌های اخیر صاحب‌نظران حوزه پژوهش معتقدند چنانچه بتوان از هر دو رویکرد پژوهش کمی و کیفی استفاده نمود می‌توان نقاط ضعف هر کدام از این دو رویکرد را حذف و از نقاط قوت آن‌ها سود برد. بدین معنا که پژوهش‌گران برای انجام پژوهش هم از فرایند روش و ابزار کمی و هم کیفی به‌طور همزمان بهره‌مند شوند.

اگرچه پژوهش‌های فراوانی در خصوص مزیت نسبی راهبردهای پژوهش ترکیبی (آمیخته) صورت گرفته است. افرادی نیز وجود دارند که به‌طور قوی معتقدند که این دو رویکرد (کمی و کیفی) پژوهش جدا از هم هستند (ویکنز، ۱۹۹۹). درواقع دیدگاه‌هایی که این دو رویکرد را مقابل، متعارض و آرمان‌گرایانه تصور می‌کنند، به پیش‌فرض‌های پارادایمی این رویکردها رجوع دارند که براساس آن‌ها جای هیچ‌گونه همسازی بین آنان وجود ندارد.

بهره‌گیری از روش تحقیق آمیخته ...

پیشگامان رویکرد سستی به‌طور محافظه‌کاران‌های معتقدند به لحاظ ارزشیابی، داده‌های جمع‌آوری شده به روش آمیخته نسبت به داده‌های جمع‌آوری شده به روش کمی در سطح پایین‌تری قرار دارند (برنستین و دیگران، ۱۹۷۵). نقطه مقابل این نظر نیز وجود دارد که در آن اعتقاد بر این است روش‌شناسی پژوهش باید با ویژگی منحصر به فرد شرایط و نیازهای مسئله مناسب شده باشد (شاپیرو، ۱۹۷۶: ۵۴۳؛ میلز، ۱۹۶۱: ۷۴-۷۳).

به هر صورت رویکردهای کمی و کیفی تحقیق با برخورداری از مبانی پارادایمی متفاوت، در روش‌شناسی تحقیق نیز متفاوت‌اند. بنابراین در رویکرد ترکیبی به جای تمرکز بر روش، جنبه مهم و اساسی تحقیق، مسئله‌ای است که تحت مطالعه قرار می‌گیرد و سوالاتی است که درباره آن مسئله پرسیده می‌شود.

به‌طور کلی روش‌های پژوهش ترکیبی، در مقایسه با هر یک از روش‌های پژوهش کیفی یا کمی، شواهد جامع‌تری برای بررسی یک مسئله پژوهشی فراهم می‌کند. پژوهش‌گران مجازند از تمام ابزارهای موجود برای جمع‌آوری داده‌ها بهره‌گیرند و محدود به بهره‌برداری از انواع خاصی از روش‌های جمع‌آوری داده‌های مرتبط با پژوهش کمی یا پژوهش کیفی نیستند و از این نظر که پژوهشگر برای حل مسئله پژوهشی مجاز به استفاده از تمامی روش‌هاست، کاربردی محسوب می‌شود (کیامتش، جاوید، ۱۳۹۰: ۱۱-۱۰). این موضوع می‌تواند در ارتقای مطالعات روستایی که عمدتاً در مقیاس‌های کوچک صورت می‌گیرند بسیار کارآمد عمل نماید و امکان استفاده از هر دو روش را برای فهم دقیق‌تر مشکلات در این حوزه فراهم آورد و بر مشکلات استفاده از روش‌های کمی و یا کیفی (به‌صورت مجزا) فائق آید.

ضرورت موضوع

یکی از راهبردهایی که در سال‌های اخیر، به خصوص در کشورهای توسعه‌یافته مورد توجه قرار گرفته، توسعه و گسترش گردشگری در نواحی روستایی و استفاده از جاذبه‌های متعدد طبیعی و

Journal of Rural Development

Editor-in-Chief: Dr. Mehdi Taleb Director: Dr. Younes Nourbakhsh

Managing Editor: Hassan Bakhshizadeh Index: www.ISC.gov.ir & www.ricest.ac.ir

Copyright: Faculty of Social Sciences, University of Tehran

ISSN: 2008-8981 Website: www.jrd.ut.ac.ir Email: jrd@ut.ac.ir

توسعه روستایی، دوره ششم، شماره ۱، بهار و تابستان ۱۳۹۳

فرهنگی روستا به عنوان منبع درآمد و معیشت مردم روستا و در عین حال کمک به حفاظت سرمایه‌ها و جاذبه‌های منحصر به فرد طبیعی و فرهنگی روستاست.

اصطلاح گردشگری روستایی در کشورهای مختلف دارای معانی متفاوتی است. در فنلاند گردشگری روستایی، معمولاً به معنی اجاره دادن خانه‌های روستایی به گردشگران و تدارک مواد غذایی در روستا است. در اسلونی، بخش مهمی از گردشگری روستایی را گردشگری با خانواده مزارعه‌داران تشکیل می‌دهد که در آن گردشگران در کنار خانواده کشاورزان یا در یک اتاقی مجزا اقامت می‌نمایند. در هلند، گردشگری روستایی به معنی چادر زدن در مزرعه است، که در مسیر مجاور مزارع با فعالیت‌هایی نظیر قایق سواری، پیاده‌روی یا اسب سواری پیوند خورده است (طالب، میرزایی، بخشی زاده، ۱۳۸۹).

آسان‌ترین و ساده‌ترین مسیر تفریح و گردش برای بسیاری از مردم در شهرها، رفتن به حومه‌ها شهر و بالاخص روستاهای دارای جذابیت طبیعی و تاریخی است. از اینرو می‌توان گردشگری روستایی را عجین با زندگی مردم در عصر کنونی دانست یعنی مردمی‌ترین شکل گردشگری.

برنامه‌ریزی توسعه روستایی نیازمند فرایند ارزیابی و بازنگری در حوزه اندیشه انتقادی توسعه روستایی است تا امکان شکل‌گیری بهترین راهکارهای مداخله در نواحی روستایی برای کارآمدی نتایج حاصل از روند برنامه‌ریزی توسعه فراهم آید.

یکی از جنبه‌هایی که می‌تواند منشاء بسیاری از تحولات برای توسعه پایدار گردشگری باشد شناسایی دقیق وضع موجود است (قدیری معصوم و دیگران، ۱۳۹۲: ۱۴۰).

عملی‌سازی پروژه‌های توسعه روستایی نیاز به مراحل طولانی و بلندمدتی دارد که در آن استفاده از رویکردهای قابل انعطاف و تغییرپذیر در مقابل مسائل و پدیده‌های نوظهور نقش مؤثری دارند (پاتون، ۱۹۹۹: ۱۲). یعنی برای موفقیت هم در بخش‌های عمومی و هم اختصاصی توریسم باید درکی درست از اقتصاد جامعه، محیط فرهنگی و سیاسی برای اجرای پروژه‌های توسعه توریسم روستایی وجود داشته باشد (بوتل، ۱۹۹۳).

انجام پروژه‌های توسعه توریسم روستایی غیرقابل پیش‌بینی و پیچیده است و در این جاست که نیاز مبرمی به داشتن چارچوب ارزشیابی عمل‌گرایانه، آشکار و واقع‌بینانه‌های وجود دارد که به آسانی

Journal of Rural Development

Editor-in-Chief: Dr. Mehdi Taleb Director: Dr. Younes Nourbakhsh

Managing Editor: Hassan Bakhshizadeh Index: www.ISC.gov.ir & www.ricest.ac.ir

Copyright: Faculty of Social Sciences, University of Tehran

ISSN: 2008-8981 Website: www.jrd.ut.ac.ir Email: jrd@ut.ac.ir

بهره‌گیری از روش تحقیق آمیخته ...

قابل پیاده‌سازی و مقرون به صرفه باشد. زیرا پروژه‌های توریسم روستایی کوچک مقیاس هستند و همین‌طور با محدودیت‌های مالی مواجه هستند (نیلسون، ۱۹۹۳). فرض بر این است که شناسایی عوامل ضروری برای موفقیت پروژه‌های توسعه توریسم روستایی یکی از مهم‌ترین مسائل است که امروزه مدیریت توسعه روستایی، با آن مواجه است (پاتون، ۱۹۹۹: ۲۴؛ کوهن و دیگران، ۱۹۷۷).

از زمانی که این اعتقاد پدید آمده است که عقاید قابل تغییرند (یعنی از زمانی که توریسم در محیط کثرت‌گرا اجرا می‌شود) محققان توریسم در دقتی بودن ارزشیابی‌های گذشته خود در مورد توریسم دچار تردید شده‌اند (بوتل، ۱۹۹۳: ۳۹؛ نیلسون، ۱۹۹۳: ۱۰).

بنابراین رویکرد (مختلط) (ویکنز، ۱۹۹۹) که هم از روش‌های کمی و هم از روش‌های کیفی جمع‌آوری داده استفاده می‌کند، برای به حداقل رساندن معایب هر دو رویکرد می‌تواند در پیشرفت پروژه‌های توسعه روستایی بسیار مؤثر باشد.

به‌طوری که همان‌گونه که داده‌های کیفی امکان شناخت عمقی عوامل را فراهم آورد، داده‌های کمی قابلیت تشخیص اهمیت هر یک از عوامل را در سطح جامعه مورد نظر مهیا سازد.

این رویکرد از زمانی که توسعه توریسم روستایی در یک محیط اجتماعی و سیاسی پیچیده با تعداد عواملان فراوان مطرح شده است، بسیار مناسب فرض می‌شود. به‌طور مثال جمعه پور و احمدی (۱۳۹۰) در مقاله خود در حوزه گردشگری از روش ترکیبی استفاده کرده‌اند و با دید وسیع‌تری به تأثیر گردشگری در معیشت پایدار روستایی نگاه کرده‌اند.

ضرورت بررسی مبانی فلسفه پژوهش

بخش عمده‌ای از زیرساز هر پژوهش علمی را مسائل معرفت‌شناختی و هستی‌شناختی تشکیل می‌دهد، چرا که ماهیت واقعیت و نحوه شناخت آن از مسائل اساسی و زیربنایی در هر پژوهش علمی است. از آنجا که فیلسوفان طی چندین قرن به تحقیق در مورد ماهیت پژوهش علمی پرداخته‌اند، مکاتب فکری مختلفی را پدید آورده‌اند. پژوهش‌گران علوم انسانی تحت تأثیر این مکاتب فلسفی گوناگون قرار گرفته و مواضع معرفت‌شناسی خاص خود را در این مورد مشخص کرده‌اند. بنابراین

Journal of Rural Development

Editor-in-Chief: Dr. Mehdi Taleb Director: Dr. Younes Nourbakhsh

Managing Editor: Hassan Bakhshizadeh Index: www.ISC.gov.ir & www.ricest.ac.ir

Copyright: Faculty of Social Sciences, University of Tehran

ISSN: 2008-8981 Website: www.jrd.ut.ac.ir Email: jrd@ut.ac.ir

توسعه روستایی، دوره ششم، شماره ۱، بهار و تابستان ۱۳۹۳

درک مواضع فلسفی متفاوت می‌تواند توانایی استدلال برای انتخاب رویکردهای پژوهشی متفاوت را به پژوهشگر بدهد (خادمی، ۱۳۸۵).

جهان‌بینی ویژه هر دیدگاه فلسفی مفروضه‌ها و مفاهیم مربوط به آن دیدگاه را نمایان می‌سازد و جهت فکری و پژوهشی پژوهشگر را هدایت می‌کند و لذا زیربنای انتخاب روش تحقیق است (بازرگان، ۱۳۹۱: ۱۹).

زیربنای فلسفی پژوهش کمی (جنبش روش‌شناسی اول و کمی‌گرا)

روش‌های کمی بر فلسفه اثبات‌گرایی تکیه دارد و از طریق فاصله انداختن میان موضوع شناخت و فاعل شناسایی می‌کوشد تا به شناختی عینی از واقعیت دست یابد (صدوقی، ۱۳۸۶: ۸۸).
پیش‌فرض پوزیتیویست که منشاء آن به کارهای فلاسفه‌ای مثل کنت، میل و نیوتون بر می‌گردد، آن است که واقعیتی در جهان خارج هست که می‌توان آن را مطالعه کرد و شناخت. طبیعت اساساً منظم و دارای ترتیب بوده و مستقل از مشاهده است. به عبارت دیگر، نباید ذهنیات خود را در مشاهدات خود دخالت دهیم. پیش‌فرض دیگر آن این است که پدیده‌ها تصادفی نیستند، بلکه دارای علل مقدماتی هستند. از این‌رو بیشتر تحقیقاتی که به روش علمی صورت می‌گیرد، به دنبال فهم علل زمینه‌ای پدیده‌های طبیعی هستند. در این تحقیقات تأکید و تلاش زیادی برای حفظ عینیت انجام می‌شود (ادیب حاج باقری و دیگران، ۱۳۸۶: ۲۰).

هستی‌شناسی پارادایم اثبات‌گرا مبتنی بر عینیت‌گرایی است و در آن واقعیت به صورت ثابت و غیرتاریخی مورد توجه قرار می‌گیرد. همچنین ماهیت آدمی ثابت تلقی می‌شود و برای انسان در پیدایش تحولات اجتماعی نقش مهمی در نظر گرفته نمی‌شود. معرفت‌شناسی این پارادایم براساس مشاهده یک واقعیت عینی به کمک تجربه حسی با جمع‌آوری داده‌های تجربی شکل می‌گیرد. تبیین علمی این روش برای تمام علوم یکسان و شامل ارائه روابط قانون‌مند است. همچنین تصور می‌شود که پژوهشگر فرد بی‌طرفی است که ارزش‌ها و دیدگاه‌های او در پژوهش دخالت نمی‌کند. (پاک‌سرشت، ۱۳۸۴: ۳۴). روش‌های برخاسته از پارادایم اثبات‌گرایی شامل تحقیقات تجربی و آزمایشی با استفاده از ابزارهای اندازه‌گیری کمی کنترل شده است (بازرگان، ۱۳۸۴: ۴۳).

Journal of Rural Development

Editor-in-Chief: Dr. Mehdi Taleb Director: Dr. Younes Nourbakhsh

Managing Editor: Hassan Bakhshizadeh Index: www.ISC.gov.ir & www.ricest.ac.ir

Copyright: Faculty of Social Sciences, University of Tehran

ISSN: 2008-8981 Website: www.jrd.ut.ac.ir Email: jrd@ut.ac.ir

بهره‌گیری از روش تحقیق آمیخته ...

محققانی که در سنت اثباتی و پسااثباتی کار کرده‌اند و بررسی‌های آن‌ها مبتنی بر تحلیل‌های آماری و عددی است، در این جهت‌گیری قرار می‌گیرند (محمدپور و دیگران، ۱۳۸۹). یکی از ارکان علم‌شناسی اثبات‌گرایانه، وحدت روش‌شناسی در بین علوم است. مدعیان این علم، تفاوتی میان تحقیق در پدیدارهای اجتماعی و پدیدارهای طبیعی قائل نیستند. به نظر این مدعیان، یک روش‌شناسی در سراسر علوم برقرار است و دوگونه پدیدار، یکی طبیعی و دیگری غیرطبیعی نداریم همه علوم طبیعی هستند و مبتنی بر استقراء. اگر نظمی در افکار و اعمال انسان یافت می‌شود که قابل انکار نیست، در این صورت وقوع آن‌ها هم مانند وقوع حوادث دیگر تابع قانون است. به اعتقاد هابز همه افعال باید برحسب حرکت ذرات تبیین گردد. به نظر وی، قوانین حاکم بر حرکت ذرات مادی منفصل، قوانین همه عالم است. اساس نظریه هابز بر این است که چون در سیستم‌های فیزیکی پیامدها از ناحیه علت‌ها تعیین می‌پذیرند، قابل پیش‌بینی‌اند. به نظر وی چون آدمیان نیز اشیایی فیزیکی هستند، باید در کنار سایر اجزای فیزیکی جهان، تابع علیت فیزیکی باشند. در نتیجه، رفتار آن‌ها نیز قابل تبیین علمی است (راین، ۱۳۶۷).

انتقادهایی به موضع اثبات‌گرایی وارد شده که از آن جمله می‌توان به آراء دیلتای اشاره کرد. دیلتای میان علوم فیزیکی و طبیعی از یکسو و علوم انسانی یا اجتماعی (که آن‌ها را تاریخی می‌خواند) از سوی دیگر، تفاوت عظیمی قائل است و معتقد بود که روش‌های اثبات‌گرایانه فقط در علوم طبیعی و فیزیکی به کار می‌آیند. روش درست در علوم اجتماعی، روش تأویل است. زیرا در علوم انسانی با فهم سروکار داریم و در علوم طبیعی با توصیف و تبیین. فهمیدن یک انسان چیزی جز فهم نتایج کار فرهنگی او و افراد دیگری که در محیط فرهنگی او حضور دارند نیست. دشواری کار اینجاست که برای فهمیدن انسان باید انسان بود و این نیز به معنای زیستن در مختصات فرهنگی و فکری خاصی است که مهر خود را بر اندیشه و روش پژوهش می‌زنند (احمدی، ۱۳۸۰).

زیربنای فلسفی پژوهش کیفی (جنبش روش‌شناسی دوم و کیفی‌گرا)
پارادایم ناتورالیستی یا طبیعت‌گرایی

Journal of Rural Development

Editor-in-Chief: Dr. Mehdi Taleb Director: Dr. Younes Nourbakhsh

Managing Editor: Hassan Bakhshizadeh Index: www.ISC.gov.ir & www.ricest.ac.ir

Copyright: Faculty of Social Sciences, University of Tehran

ISSN: 2008-8981 Website: www.jrd.ut.ac.ir Email: jrd@ut.ac.ir

پارادایم طبیعت‌گرایی که گاه پارادایم پدیدارشناسی گاه پارادایم ساختارگرایی هم نامیده می‌شود، به دنبال تغییرات فرهنگی ناشی از فراتجددگرایی است و به عنوان حرکتی در مقابل پوزیتویست به وجود آمد. تفکر فراتجددگرا بر جدا شدن از افکار و ساختارهای قدیمی و ترکیب ایده‌ها و ساختارها به شیوه‌ای جدید تأکید دارد. محقق طبیعت‌گرا نسبی‌گرا است، از دید او واقعیت ماهیتی ثابت ندارد، بلکه ساخته فردی است که در تحقیق شرکت دارد. در واقع واقعیت بستگی به زمینه دارد و می‌تواند ساختارهای متفاوتی داشته باشد. از دید معرفت‌شناسی، پارادایم طبیعت‌گرایی فرض می‌کند که دانش وقتی به حداکثر می‌رسد که فاصله محقق و شرکت‌کنندگان در تحقیق به حداقل برسد. گفته‌ها و تفاسیر افراد شرکت‌کننده در تحقیق کلید فهم پدیده مورد علاقه محقق است (ادیب‌حاج باقری و دیگران، ۱۳۸۶: ۲۰).

مقایسه رویکردهای کمی و کیفی در فرایند پژوهش

در رویکرد کمی:

- فرضیه‌ها به صورت قیاسی، عینی و دقیق بیان می‌شود؛
- بررسی پیشینه پژوهش عمدتاً قبل از شروع پژوهش انجام می‌شود؛
- موقعیت پژوهش گسترده و وسیع است؛
- طرح پژوهش چارچوب کاملاً مشخص و از پیش تعیین شده‌ای دارد و آن طرح، تقریباً قطعی و نهایی تلقی می‌شود؛
- روش‌های پژوهش شامل شیوه‌های آزمایشی تجربی و آماری است؛
- نمونه‌گیری تا حد ممکن کنترل شده است و با روش‌های تصادفی، نمونه‌ای معرف به منظور تعمیم‌یافته‌ها به جامعه‌ای که پژوهش در آن انجام شده انتخاب می‌شود؛
- ابزارهای جمع‌آوری داده‌ها شامل پرسش‌نامه بسته، پاسخ، مشاهده بدون مشارکت پژوهشگر، مصاحبه ساختاریافته، آزمون‌ها و مقیاس‌های درجه‌بندی داده‌ها به صورت اعداد است؛
- تحلیل داده‌ها در پایان جمع‌آوری داده‌ها و به صورت قیاسی و آماری انجام می‌شود؛

بهره‌گیری از روش تحقیق آمیخته ...

- در رویکرد کلی، بیان نتایج و تأیید یا رد فرضیه‌ها با میزان بالایی از قطعیت، در پایان پژوهش انجام می‌شود؛

اما فرضیه‌های پژوهشی کیفی:

- به صورت استقرایی و کل‌نگر صورت‌بندی می‌شود؛

- مرور پیشینه، به اختصار قبل از شروع، ولی در جریان پیشرفت پژوهش به تفصیل مورد بررسی قرار می‌گیرد؛

- موقعیتی که برای پژوهش کیفی تعریف می‌شود، محدودتر است که این امر امکان مطالعه عمیق را فراهم می‌کند؛

- طرح پژوهش در رویکرد کیفی استاندارد شده نیست، و در جریان پژوهش پیشرفت و تحول می‌یابد؛
- روش‌های پژوهش، روش‌های قوم‌نگاری، کار میدانی، بوم‌شناسی و مطالعه موردی است؛
- نمونه‌گیری هدفمند به کار می‌رود که هدف آن انتخاب نمونه‌ای کوچک به منظور حصول درک عمیق از پدیده‌ها است؛

- ابزارها مشتمل بر پرسش‌نامه‌ها و مصاحبه‌های باز و مشاهده‌های توأم با مشارکت پژوهشگر است، عمدتاً گزاره‌ها تحلیل می‌شود؛

- تحلیل داده‌ها فرایند مداومی است که در طی پژوهش نیز انجام می‌گیرد و به صورت استقرایی است؛
نتایج با احتیاط و به شکل غیرقطعی بیان می‌شود و همچنین تعمیم‌ها توأم با عدم قطعیت است.

زیربنای فکری پژوهش آمیخته (جنبش روش‌شناسی سوم)

پژوهش‌های آمیخته از آن جهت که خود حاصل ترکیب روش‌های کمی و کیفی می‌باشند، پارادایمی که برای آن مطرح می‌شود، می‌باید هر نوع روش پژوهشی را پوشش بدهد و برخی از پژوهش‌گران استدلال کرده‌اند اساساً هیچ پارادایمی برای روش تحقیق آمیخته قابل دفاع نمی‌باشد، زیرا لازمه آن در کنار هم قرار گرفتن پارادایم‌های ناسازگار است که امری محال و توجیه‌ناپذیر است. اکثر پژوهش‌گرانی که سال‌های متمادی بر مطالعه روش‌های آمیخته پرداخته‌اند، معتقدند مناسب‌ترین

Journal of Rural Development

Editor-in-Chief: Dr. Mehdi Taleb Director: Dr. Younes Nourbakhsh

Managing Editor: Hassan Bakhshizadeh Index: www.ISC.gov.ir & www.ricest.ac.ir

Copyright: Faculty of Social Sciences, University of Tehran

ISSN: 2008-8981 Website: www.jrd.ut.ac.ir Email: jrd@ut.ac.ir

توسعه روستایی، دوره ششم، شماره ۱، بهار و تابستان ۱۳۹۳

پارادایم فلسفی را که می‌توان برای این گونه پژوهش‌ها برگزید، پراگماتیسم یا همان مکتب اصالت عمل است (مبینی دهکردی: ۱۳۹۰).

محققان این حوزه که در چارچوب پارادایم پراگماتیسم و گاهی پارادایم‌های تغییربخش و رهایی‌بخش نیز کار می‌کنند، به هر دو نوع تحقیق کمی و کیفی علاقه‌مند هستند (تشکری و تدلی، ۲۰۰۳: ۴).

رویکرد پراگماتیسم که از سوی کسانی چون پیرس، دیویی، بتلی و هربرت مید مطرح شد و توسعه یافت، درصدد احراز زمینه معتدلی بین جزم‌اندیشی فلسفی و شک‌گرایی و عرضه راه حلی برای غلبه بر مشکلات برجسته فلسفه عمومی علم است. این رویکرد گزینه‌های تقابل‌گرای سستی (یا این، یا آن) نظیر عقل‌گرایی در برابر تجربه‌گرایی، واقع‌گرایی در برابر ایده‌آلیسم، اراده در برابر جبر، نمود در برابر واقعیت، حقایق در برابر ارزش‌ها، حیثیت در برابر ذهنیت، و مانند آن را رد کرده و تمایز تاریخی معرفتی بین شناساو شناخته را با تعامل طبیعت‌گرایانه محیط-ارگانیسم فرایند محور جایگزین می‌سازد. در رویکرد پراگماتیسم، دانش هم امری بر ساخته به لحاظ اجتماعی و هم بنیانی برای واقعیت دنیایی تعریف می‌شود که انسان‌ها در آن تجربه و زندگی می‌کنند. از این رو نظریه‌ها، فقط به صورت ابزار و نه چیز دیگری دیده می‌شوند. این نظریه‌ها به درجات متفاوتی حقیقی هستند. یعنی به همان میزانی که می‌توانند در شناخت واقعیات مفید واقع شوند، داوری درباره کیفیت این نظریه‌ها براساس کاربردپذیری و پیش‌بینی‌پذیری آن‌ها در درک و شناسایی جهان اجتماعی و طبیعی صورت می‌گیرد. از این دیدگاه هم محققان و هم مردم عادی باورها و نظرات خود را از طریق تجربه و آزمون مطالعه کرده و به آنچه که مؤثر واقع می‌شود، مسائل آن‌ها را حل می‌کند، به سوالات آنان پاسخ می‌دهد و به بقای شان کمک می‌نماید عمل می‌کنند. رویکرد پراگماتیسم بر کثرت‌گرایی معرفتی تأکید دارد و به تلفیق‌گرایی منسجم و دقیق (نظریات، رویکردها و روش‌های متفاوت و حتی متضاد) که می‌تواند مؤثر و کارا واقع شود، معتقد است. همه مشاهدات، تجربیات، آزمون‌ها و داده‌ها تا آنجا که مؤثر واقع شوند، به‌عنوان شیوه‌های مهم درک جهان زندگی ارزیابی می‌گردند. همچنین این رهیافت بر ارزش‌گرایی در تحقیق تأکید دارد و ارزش‌های مشترک انسانی چون دموکراسی، آزادی، عدالت و ترقی را ارج می‌نهند (محمدپور، ۱۳۸۹).

Journal of Rural Development

Editor-in-Chief: Dr. Mehdi Taleb Director: Dr. Younes Nourbakhsh

Managing Editor: Hassan Bakhshizadeh Index: www.ISC.gov.ir & www.ricest.ac.ir

Copyright: Faculty of Social Sciences, University of Tehran

ISSN: 2008-8981 Website: www.jrd.ut.ac.ir Email: jrd@ut.ac.ir

بهره‌گیری از روش تحقیق آمیخته ...

از نظر پراگماتیست‌ها نظریه‌هایی که برای جهان یک «روح کلی» قائل هستند که در نهایت همه جهان و موجودات به سمت آن حقیقت در حرکت هستند و موجودات عالم در چند و چون این حرکت بی‌تأثیرند ارزش چندانی ندارند. زیرا این نظریه‌ها با جداسازی عمل و اندیشه، عملاً برای انسان و جهان واقعی زندگی او خواهی نخواهی کارایی‌شان را از دست می‌دهند. از این منظر، نظریه‌های کلان‌نگر سنتی و مدرن در تحلیل مسائل و مشکلات بخرنج روزمره ناتوان می‌مانند. از این‌رو پراگماتیسم صرفاً نظریه‌ای شناخت‌شناسی است بلکه در حقیقت «فلسفه زندگی» است که براساس آن، واقعیت نه امری ثابت و سخت و استوار، بلکه جریان‌ی پیوسته و در حال تغییر و تحول محسوب می‌شود (میرسپاسی، ۱۳۸۶).

چارلز پیرس که پراگماتیسم را به‌عنوان یک روش معرفی کرد، معیار ارزیابی و عقیده را با معنی بودن، قابل آزمایش بودن و توافق پژوهش‌گران درباره آن می‌داند. منظور پیرس از توافق پژوهش‌گران این است که در شرایط یکسان هر پژوهشگری بتواند آزمایش کند و نتیجه مشابهی به دست آورد. او معتقد است هر فکری که به رفتار عملی در جهان واقعی منجر نشود، معنای غیرقابل معتبر دارد (شفلر، ۱۳۸۱: ۱۱۸). در مقابل تفکر استعلایی، اندیشه و دانش نزد پراگماتیست‌ها، نقشی کاملاً عملی به خود می‌گیرد و خود نوعی عمل به حساب می‌آید. چنین موضعی نسبت به تفکر، اندیشه‌ورزی را تنها در برابر مشکل و زمینه‌ای مشخص به رسمت می‌شناسد و اندیشه خصلت انتزاعی خود را کاملاً از دست می‌دهد. پانام اشاره می‌کند که در هر حوزه علمی، موفقیت فزاینده نظریه‌ها پیش‌بینی امور در به معنای نزدیک شدن روز افزون آن‌ها به ارائه تصویری صادق‌تر از واقعیت‌های بیرونی است (لازی، ۱۳۷۷: ۳۱۶).

«نتیجه‌گرایی» از دیگر پیامدهای تفکر پراگماتیسم برای رفع موانع خوشبختی بشر و حل مشکلات عینی و واقعی جامعه است. پراگماتیست‌ها نظرات و عقایدی را می‌پذیرند که عملی باشند. از نظر آنان یک اندیشه (که همواره یک فرضیه خواهد بود) باید نخست تجربه شود و اگر نتایج مفید و قانع‌کننده‌ای داشت، به اجرا درآید. به نظر پانام، اگر به پرسش‌های مابعدالطبیعی در خصوص جوهر روان بی‌اعتنایی می‌شود، از آن‌روست که این مسائل هیچ اثر و فایده‌ای در فهم و وصف رفتار و عمل ندارند (لاکوست، ۱۳۸۳: ۱۲۹).

Journal of Rural Development

Editor-in-Chief: Dr. Mehdi Taleb Director: Dr. Younes Nourbakhsh

Managing Editor: Hassan Bakhshizadeh Index: www.ISC.gov.ir & www.ricest.ac.ir

Copyright: Faculty of Social Sciences, University of Tehran

ISSN: 2008-8981 Website: www.jrd.ut.ac.ir Email: jrd@ut.ac.ir

به نظر جیمز هر فرد می‌تواند برای حل مسائل خود به هر عقیده‌ای روی آورد و تنها ملاک حقیقی بودن آن عقیده، نتیجه مفید آن است. همین کثرت و تغییرپذیری حقایق، توجیه‌کننده مهم‌ترین اساس فکری دموکراسی لیبرال یعنی اصل تساهل است (بشریه، ۱۳۸۲: ۲۹۷).

به‌طور خلاصه مبانی فکری این دیدگاه شامل موارد زیر است:

الف) پراگماتیسم نگاهی تدریج‌گرا و عمل‌گرا به جهان دارد و توجه خود به جهان را از تصورات ذهنی شروع نمی‌کند و به همین جهت با نظریه‌پردازی از پیش میانه‌ای ندارد.

ب) حقیقت چیزی نیست که بتوان مستقل از عمل اثبات‌اش کرد، بلکه باید آن را نتیجه کاربرد یک اندیشه دانست. عمل یعنی بکار بستن فکر و این همان عاملی است که مسئله پیش روی ما را تغییر می‌دهد و ما را به راه حل می‌رساند. پس دانش یا معرفت فقط یکی از جنبه‌های تجربه است و از همین روی، عمل (پراکسیس) و کاربرد دانش انتقادی در مسائل عینی و مجسم بر نظریه‌پردازی از پیش، برتری دارد.

ج) ما انسان‌ها چون دیدگاه بهتری از جهان به ما عرضه شده است باورهای خود را تغییر نمی‌دهیم بلکه وقتی عقیده‌مان را عوض می‌کنیم که عقیده جدید به نظرمان معنادارتر بیاید و بتواند ناسازگاری‌ها و تضادهایی را که با آن روبرو هستیم حل کند.

د) به هر حال تغییر عقیده کار بسیار دشواری است، پس اختلاف‌گریزناپذیر است و اگر اختلاف میان گفتمان‌ها به مصالحه بینجامد، در حقیقت گفتمان‌ها ارتقاء یافته‌اند.

ه) نظریه‌ها را نمی‌توان به‌طور تجربی و عینی آزمود، زیرا ارزش‌ها و داوری ذهنی مانع چنین کاری خواهد شد. در واقع نظریه‌ها کم و بیش همان بیان باورها هستند (اجلالی و دیگران، ۱۳۹۱: ۳۱۲-۳۱۳).

به‌طور کلی پژوهش شیوه‌های ترکیبی بیانگر نوعی پژوهش است که مستلزم گردآوری، تحلیل و تفسیر داده‌های کیفی و کمی در یک یا در چند مجموعه پژوهش است که پدیده مشابهی را مطالعه می‌کنند. به علاوه پژوهش شیوه‌های ترکیبی بر روی پیوستاری از شیوه‌های غیرترکیبی (نظیر طرح‌های تک شیوه‌ای) تا شیوه‌های کاملاً ترکیبی قرار دارد. به‌طور خاص طرح‌های تک شیوه‌ای که در انتهای پیوستار قرار دارد مستلزم استفاده از یکی از تکنیک‌های پژوهش کمی یا پژوهش کیفی در یک پژوهش

بهره‌گیری از روش تحقیق آمیخته ...

است. وقتی پژوهش تکنیک‌های کمی و کیفی را به هر میزانی ترکیب می‌کند، آن پژوهش را به هیچ وجه نمی‌توان طرح تک شیوه‌ای محسوب کرد. در این سطح پژوهش، طرح کاملاً ترکیبی یا طرح ترکیبی جزئی را مورد استفاده قرار می‌دهد. طرح‌های شیوه‌های کاملاً ترکیبی بالاترین میزان ترکیب شیوه‌های پژوهش و ویژگی‌های مشخصه این پارادایم را نشان می‌دهد (بیج و گبوزی، ۱۳۸۷: ۸۸).

اصل بنیادین تحقیق با روش‌های ترکیبی استفاده از تکنیک‌های کمی و کیفی در مراحل از تحقیق است که می‌تواند به صورت همزمان یا متوالی انجام گیرد، به گونه‌ای که دارای نقاط قوت مکمل و نقاط ضعف ناهمپوشان باشد (محمدپور، ۱۳۸۹).

از آنجا که در طراحی و اجرای طرح‌های تحقیق با روش‌های آمیخته از هر دو دسته روش تحقیق کمی و کیفی استفاده می‌شود، ویژگی‌های اصلی روش‌های تحقیق آمیخته متأثر از چگونگی استفاده از هر دو دسته روش‌های کمی و کیفی است. چگونگی استفاده از این دو دسته روش به ویژگی‌های زیر بستگی دارد: الف) میزان اولویت و اهمیتی که به هر یک از دو دسته تحقیق کمی یا کیفی اختصاص می‌یابد. ب) چگونگی توالی استفاده از روش‌های تحقیق کمی و کیفی. در تدوین یک طرح تحقیق با استفاده از روش‌های آمیخته، پژوهشگر باید ضرورت استفاده از هر موضوع تحقیق کمی و کیفی را توجه کند. در انجام این امر، پژوهشگر بیان می‌کند که در اجرای طرح تحقیق، وزن (اهمیت) کدامیک از این دو دسته روش (کمی یا کیفی) بیشتر است (بازرگان، ۱۳۹۱: ۱۶۳).

۳ نوع اصلی تحقیقات آمیخته عبارتند از:

۱) روش ترتیبی: محقق تلاش می‌کند تا یافته‌های یک روش را با استفاده از روش دیگر بسط و شرح دهد.

۲) روش همزمان: محقق هر دو روش را همزمان به کار می‌گیرد و در یک طرح منسجم تفسیر می‌کند.

۳) روش تبدیلی: محقق از عینیت تئوریک به عنوان دیدگاهی فراگیر استفاده می‌کند.

روندهای ترتیبی: در این استراتژی محقق به دنبال این است که یافته‌های حاصل از یک روش را با روش دیگر توسعه دهد. در این حالت ممکن است که تحقیقی با روش کیفی و با هدف اکتشاف شروع و سپس با روش کمی و یک نمونه وسیع جهت تعمیم یافته‌ها به جامعه آماری ادامه یابد.

Journal of Rural Development

Editor-in-Chief: Dr. Mehdi Taleb Director: Dr. Younes Nourbakhsh

Managing Editor: Hassan Bakhshizadeh Index: www.ISC.gov.ir & www.ricest.ac.ir

Copyright: Faculty of Social Sciences, University of Tehran

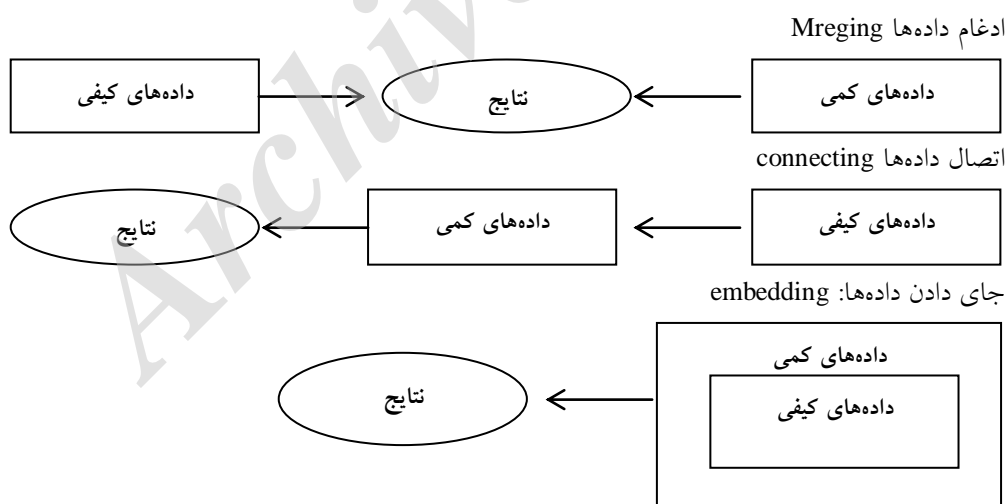
ISSN: 2008-8981 Website: www.jrd.ut.ac.ir Email: jrd@ut.ac.ir

برعکس این حالت نیز امکان تحقق دارد. بدین معنا که مطالعه‌ای با روش کمی شروع شود و به نحوی فرضیاتی آزمون شوند و سپس با روش کیفی در راستای استخراج اطلاعاتی عمیق از افراد یا نمونه‌های محدودی از مطالعه ادامه یابد.

روندهای همزمان: در این روش محقق به دنبال همگرایی بین تحقیقات کمی و کیفی، جهت فهم کامل‌تر از مسئله تحقیق است. در این طرح محقق سعی بر جمع‌آوری اطلاعات کمی و کیفی به صورت همزمان دارد. سپس اطلاعات کمی و کیفی جهت تفسیر نهایی در یکدیگر ادغام می‌شوند. همچنین در این تحقیق، محقق به ناچار یک نوع از اطلاعات را جهت تفسیر نهایی در دیگری تعبیه می‌کند. در این حالت اطلاعات وسیع جهت تحلیل سوالات در سطوح و واحدهای مختلف یک سازمان یا یک واحد اجتماعی جمع‌آوری می‌شود.

روندهای تبدیلی: در این حالت محقق با استفاده از یک چارچوب نظری سراغ طرح تحقیقی می‌رود که شامل داده‌های کمی و کیفی است. این چارچوب به تعیین علاقه‌مندی روش‌های جمع‌آوری اطلاعات و پیش‌بینی نتایج و یافته‌های تحقیق می‌پردازد. در این حالت ممکن است از روندهای ترتیبی یا همزمانی استفاده شود (کرسول، ۲۰۰۳).

نحوه ترکیب داده‌های کمی و کیفی در روش تحقیق آمیخته (کیامنش و سرایی، ۱۳۹۰: ۸):

بهره‌گیری از روش تحقیق آمیخته ...

به‌طور کلی اگر هدف تحقیق آن باشد که پژوهشگر پدیده‌ای را تبیین کند، ضرورت است که ابتدا داده‌های کمی گردآوری شود، سپس با گردآوری داده‌های کیفی ابعاد مختلف این پدیده با تفصیل بیشتری آشکار گردد. در صورتی که پژوهشگر بخواهد در آغاز پژوهش به تدوین یک ابزار اندازه‌گیری بپردازد و مشاهده متغیرهای موردنظر را به عمل آورد، لازم است در مرحله اول، داده‌های کیفی گردآوری شود. پس از آن در مرحله بعد داده‌های کمی گردآوری شد. چنانچه هدف پژوهشگر آن باشد که با استفاده از منابع مختلف، داده‌ها را به هم مرتبط کند -یا به عبارتی با بهم‌تنیدگی داده‌های کمی و کیفی به تطابق همگونی آن‌ها بپردازد، به‌طوری که به نحو بهتری به موقعیت نامعین پی برد- در این صورت داده‌های کمی و کیفی را به‌طور همزمان گردآوری می‌کند (بازرگان، ۱۳۹۱: ۱۶۴).

روش‌شناسی ترکیبی گرچه بر ترکیب دو روش کمی و کیفی استوار است، اما خود یک روش‌شناسی متمایز و متفاوت از هر یک از روش‌های مستقل کمی و کیفی تحقیق تلقی می‌شود.

توریسم روستایی-تطبیق‌پذیری ویژگی‌های توریسم روستایی با روش ترکیبی

توریسم روستایی به مجموعه فعالیت‌ها و خدماتی گفته می‌شود که برای شخص گردشگر به هنگام مسافرت به مناطق روستایی انجام می‌گیرد و می‌تواند شامل توریسم کشاورزی، توریسم مزرعه، توریسم طبیعی و توریسم فرهنگی باشد (شهیدی و اردستانی، ۱۳۸۷: ۱۰۱).

توریسم روستایی افزایش دهنده توان اقتصادی، قابلیت زیست در نواحی دور افتاده، عامل تجدید حیات سکونتگاه‌ها و ارتقا بخش شرایط زندگی جوامع روستایی به حساب می‌آید (بریدنهان، ۲۰۰۴: ۲).

این موضوع در بسیاری از کشورها با سیاست‌های کشاورزی در ارتباط است و غالباً وسیله‌های در جهت حمایت از محیط زیست و فرهنگ روستایی می‌باشد، بنابراین می‌تواند نقش اساسی در توسعه و حفظ روستا داشته باشد (شریف زاده و مراد نژاد، ۱۳۸۱: ۸).

بنابراین اگر توریسم روستایی به خوبی برنامه‌ریزی و مدیریت شود، می‌تواند موجب پایداری توسعه در نواحی روستایی و نیز پایداری جوامع محلی در کلیه زیر ساخت‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و همچنین صنعت توریسم باشد (بریدنهان، ۲۰۰۴: ۵۳).

به‌طور کلی توریسم روستایی فعالیتی بسیار پیچیده است که با بخش‌های اقتصادی جامعه در ارتباط است. در نتیجه دارای آثار و تبعات فراوانی است که باید در فرایند برنامه‌ریزی تمامی

Journal of Rural Development

Editor-in-Chief: Dr. Mehdi Taleb Director: Dr. Younes Nourbakhsh

Managing Editor: Hassan Bakhshizadeh Index: www.ISC.gov.ir & www.ricest.ac.ir

Copyright: Faculty of Social Sciences, University of Tehran

ISSN: 2008-8981 Website: www.jrd.ut.ac.ir Email: jrd@ut.ac.ir

جوانب آن مورد توجه قرار گیرد تا از تبعات منفی جلوگیری به عمل آید و از تأثیرات مثبت اقتصادی، اجتماعی و محیطی حمایت شود (رینهولد، ۲۰۰۸: ۸). بنابراین اگر توریسم روستایی بدون برنامه مشخص باشد، مضرات آن فراوان‌تر از فوایدش خواهد بود. بنابراین از آنجا که موجد بسیاری از تغییرات و تحولات مثبت در توسعه پایدار گردشگری شناخت وضع موجود است، درک مواضع فلسفی متفاوت می‌تواند محقق را کمک کند تا قادر به انتخاب رویکردهای پژوهشی مختلفی گردد تا از این طریق امکان شناخت عمقی از عوامل گوناگون را بیابد. علاوه بر این توریسم روستایی همانند دیگر پروژه‌های روستایی محور و نقطه شروع آن، انسان و یا برای انسان است، بنابراین به‌کارگیری روش‌هایی که بتواند از یک سو دید ژرف نگارانه‌ای نسبت به ویژگی‌های انسان، امکانات محیط و نیازهای جامعه داشته باشد و از سوی دیگر قادر به ارائه راهکارهایی در خطه‌های مشابه (تعمیم در حد محدود) به لحاظ اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و محیطی باشد بسیار اساسی و مهم به نظر می‌رسد. یعنی با تلفیق داده‌های کمی و کیفی این امکان به‌وجود آید که علاوه بر شناخت واقعی جامعه مورد نظر، قابلیت اجرا در یک محدوده مشابه را نیز داشته باشد.

مطالعات روستایی دارای ویژگی‌های مسئله‌نگر، مشارکتی و بین‌رشته‌ای هستند و متخصصان حوزه‌های گوناگون اعم از کارشناسان اقتصادی، اجتماعی، جغرافیا و محیط زیست، مهندسی و معماری، حقوق و... می‌توانند از جوانب گوناگون به مسئله روستا، روستاییان، محیط روستایی به لحاظ فضایی و کالبدی و اجتماعی، اقتصادی و حقوقی بپردازند و با بکارگیری روش ترکیبی که آمیخته‌ای از روش‌های کیفی و درون فهمانه (که بیشتر مورد توجه کارشناسان و محققان اجتماعی است) و روش‌های کمی و اثبات‌گرایانه (که عمدتاً مورد نظر کارشناسان دیگر رشته‌ها است) دیدگاه وسیع‌تر و عمیق‌تری را در مطالعات توسعه روستایی به‌ویژه توریسم روستایی فراهم آورند. زیرا توریسم روستایی علاوه بر آمادگی انسان‌ها برای پذیرش گردشگر در محیط روستایی خود، نیازمند شناسایی همه جانبه از محیط، امکانات و منابع و فرصت‌ها و چالش‌های پیش‌رو نیز هست که این‌روش می‌تواند بسیار کارآمد باشد. در جدول زیر مقایسه‌ای بین ویژگی‌های تحقیق به روش آمیخته و ویژگی‌های مطالعات در توریسم روستایی صورت گرفته است.

بهره‌گیری از روش تحقیق آمیخته ...

مقایسه ویژگی‌های تحقیق به روش آمیخته و ویژگی‌های مطالعات در توریسم روستایی

ویژگی‌های روش تحقیق آمیخته	ویژگی‌های مطالعات در توریسم روستایی
واقعیت اجتماعی: هم عینی و هم توسط مشارکت کنندگان مشخص می‌شود.	علاوه بر توجه به شرایط ثابت محیط روستایی برای گردشگرپذیری می‌توان بر پتانسیل‌های نیروی انسانی به عنوان عوامل متغیر نیز توجه داشت. یعنی واقعیت اجتماعی هم به زمینه‌ها و هم به متغیرها وابسته است.
نظریه‌ها: نظریه‌ها در حکم ابزارند و در واقع فلسفه زندگی‌اند. بنابراین ثابت و لایتغیر نیستند، بلکه امری در جریان و تحول به شمار می‌آیند.	در توریسم روستایی نمی‌توان صرفاً به دنبال پیاده سازی نظریات مطرح شده در غرب بود. بلکه با داشتن نیم‌نگاهی به نظریات مطروحه، باید به شرایط منطقه مورد نظر برای گسترش و بهبود شرایط گردشگرپذیری توجه ویژه داشت و با توجه به آن ویژگی‌ها نظریات و باور‌هایی را که برای بهبود وضعیت توریسم روستایی و حل مشکلات آن مناسب است را برگزید. در غیر این صورت تبعات نامیمون هجمه‌های فرهنگی آن بسی فراوان خواهد بود.
کثرت‌گرایی: توجه به تنوعات و ویژگی‌های خاص	از آنجا که محیط‌های روستایی دارای ویژگی‌ها، تنوعات و پیچیدگی‌های خاص و ویژگی‌هایی در زمینه‌های گوناگون هستند، در هر منطقه‌ای به دلایل گوناگون می‌توانند جاذب توریست باشند. دید کثرت‌گرایی در روش آمیخته می‌تواند به شناخت کافی از محیط‌های گوناگون روستایی کمک کند.
ارزش‌گرایی: توجه به اصل عدالت و آزادی	در توریسم روستایی بنا است بر بهبود وضعیت اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و زیست محیطی ارج نهاده شود و صرفاً دستیابی به بهبود وضعیت اقتصادی بهتر برای ساکنان مانعی بر سر جنبه‌های دیگر زندگی پدید نیآورد و اصل عدالت و آزادی در مشارکت در این موضوع رعایت شود و منافع مردم روستایی تحت الشعاع تعداد قلیلی قرار نگیرد و جامعه روستایی به‌صورت یکپارچه و پایدار ترقی یابد. در این زمینه توجه به حفظ منابع طبیعی و زیستی منطقه بسیار حائز اهمیت است و از اهداف توسعه پایدار می‌باشد.
نتیجه‌گرایی: توجه به عملکرد	نظریاتی در مورد توریسم روستایی قابل قبول هستند که قابلیت اجرا شدن در آن منطقه خاص را داشته باشند و صرفاً جادادن نظریات از پیش تعیین شده که با شرایط و زمین‌های آن مشابهتی ندارد، کاری بس پیوده است. پس پروژه‌هایی در رابطه با توریسم روستایی باید اجرا شوند که منتج به نتایج مفیدی باشند و نتایج حاصل از آن‌ها در جهت بهبود وضعیت اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و زیست محیطی روستا باشد.
ارزیابی مشارکتی: توجه به اصل مشارکت	ارزیابی و باورهای مردم روستایی در قبول و پذیرش گردشگر و انجام فعالیت‌های مرتبط بسیار موثر است.
یافته‌ها: یافته‌ها از یک روش می‌تواند توسط روش دیگر بسط یابد.	در توریسم ابتدا می‌شود موضوع را به روش کمی شروع کرد و بعد به‌صورت موردی با نمونه‌های محدودتری تحقیق را به روش کیفی پی گرفت تا بر عمق یافته‌ها افزود و یا برعکس ابتدا برای یافتن پتانسیل‌های توریسم ابتدا دست به مطالعه اکتشافی زد و بعد کار تحقیق را با روش کمی دنبال کرد تا نمونه وسیع‌تری برای تعمیم یافت. یعنی می‌توان هم به یک طرح عینی و هم یک طرح تفسیری مبتنی بر نظر مشارکت کنندگان دست یافت.

نتیجه‌گیری

به نظر می‌رسد امروزه تاریخ مصرف دیدگاه‌های دیلمایی و اعتقاد به ایده‌های صفر و یکی و قانون‌مند به پایان رسیده باشد. توجه به مسائل به‌صورت واقعیتی ثابت و غیرتاریخی، دیدگاهی تقلیل‌گرایانه به پدیده‌های اجتماعی است. بنابراین در علوم اجتماعی که عمدتاً پژوهش‌گران با مسائل انسانی روبرو هستند داشتن دیدگاهی کثرت‌گرا و قابل انعطاف در ساخت پدیده‌ها و تبیین پیدایی آن‌ها

Journal of Rural Development

Editor-in-Chief: Dr. Mehdi Taleb Director: Dr. Younes Nourbakhsh

Managing Editor: Hassan Bakhshizadeh Index: www.ISC.gov.ir & www.ricest.ac.ir

Copyright: Faculty of Social Sciences, University of Tehran

ISSN: 2008-8981 Website: www.jrd.ut.ac.ir Email: jrd@ut.ac.ir

توسعه روستایی، دوره ششم، شماره ۱، بهار و تابستان ۱۳۹۳

نقش مؤثرتری دارد. این زمانی مهم تر می شود که محقق برای یافتن واقعیت پا به عرصه های محلی و روستایی می گذارد.

در این شرایط که با مقیاس های کوچک روبرو هستیم یکی از بهترین گزینه ها برای شناخت جامعه مورد مطالعه و مسائل و موضوعات آن و ارتقاء شرایط محیطی استفاده از روش های آمیخته است. این اقدام فرصتی برای پژوهشگر فراهم می آورد تا داده های متنوع و یافته های بدست آمده از روش های گوناگون کمی و کیفی را در قالبی علمی و منسجم تلفیق نماید و به بهترین راه حل برای مسائل گوناگون دست یابد و به شناخت کافی از مشکلات نائل آید.

منابع و مأخذ

اجلایی، پرویز؛ رفعیان، مجتبی؛ عسکری، علی (۱۳۹۱). *نظریه برنامه ریزی، دیدگاه های سنتی و جدید*. انتشارات آگاه، ج ۱.

احمدی، بابک (۱۳۸۰). *ساختار و هرمنوتیک*. تهران: گام نو.

ادیب حاج باقری، محسن؛ پرویزی، صلصامی مهوش (۱۳۸۶). *روش های تحقیق کیفی*. انتشارات بشری.

بازرگان، عباس (۱۳۸۴). *ضرورت توجه به دیدگاه های فلسفی زیربنایی معرفت شناسی و علوم انسانی، برای انتخاب روش تحقیق، تأکید بر روش های تحقیق پژوهشی و ارزشیابی آموزش، در جمعی از مؤلفان، علوم تربیتی*. تهران: انتشارات سمت.

بازرگان، عباس (۱۳۹۱). *مقدمه ای بر روش های تحقیق کیفی و آمیخته، رویکردهای متداول در علوم رفتاری*. دیدار، چ ۳.

بشریه، حسین (۱۳۸۲). *آموزش دانش سیاسی*. تهران: مؤسسه پژوهش نگاه معاصر.

پاپلی یزدی، محمدحسین؛ سقایی، مهدی (۱۳۸۵). *گردشگری (ماهیت و مفاهیم)*. انتشارات سمت، ج ۱.

جمعه پور، محمود؛ احمدی، شکوفه (۱۳۹۰). *تأثیر گردشگری بر معیشت پایدار روستایی. پژوهش های روستایی، سال ۲، ش ۱، صص ۳۳-۶۳*.

حریری، نجلا (۱۳۸۵). *اصول و روش های پژوهش کیفی*. واحد علوم تحقیقات دانشگاه آزاد اسلامی.

خادمی، عزت (۱۳۸۵). *تحولات روش شناسی پژوهش در علوم انسانی. فصلنامه حوزه و دانشگاه*. ش ۴۹.

راین، آلن اف (۱۳۶۷). *فلسفه علوم اجتماعی*. ترجمه عبدالکریم سروش. انتشارات علمی و فرهنگی.

Journal of Rural Development

Editor-in-Chief: Dr. Mehdi Taleb Director: Dr. Younes Nourbakhsh

Managing Editor: Hassan Bakhshizadeh Index: www.ISC.gov.ir & www.ricest.ac.ir

Copyright: Faculty of Social Sciences, University of Tehran

ISSN: 2008-8981 Website: www.jrd.ut.ac.ir Email: jrd@ut.ac.ir

بهره‌گیری از روش تحقیق آمیخته ...

- شریف زاده؛ مرادزاد، ه (۱۳۸۱). توسعه پایدار و گردشگری روستایی. *ماهنامه اجتماعی، اقتصادی جهاد*.
شفلر، اسرائیل (۱۳۸۱). *چهار پراگماتیست*. ترجمه محسن حکیمی. تهران: مرکز.
- صدوقی، مجید (۱۳۸۶). کنکاش در مبانی فلسفی در پژوهش کمی و کیفی در علوم رفتاری. *فصلنامه حوزه*
دانشگاهی روش‌شناسی علوم انسانی. سال ۱۳، ش ۵۲، صص ۸۳-۱۰۳.
- طالب، مهدی؛ میرزایی، حسین؛ بخشی زاده، حسن (۱۳۸۹). برنامه‌ریزی تعاملی گردشگری روستایی با رهیافت
ارزیابی مشارکتی روستایی مورد مطالعه روستای وکیل آباد (سردابه). *پژوهش‌های جغرافیای انسانی*،
شماره ۷۱، بهار.
- قدیری معصوم، مجتبی؛ سوری، فرشاد؛ شفیعی عربی، میرعلی؛ بهرامی، مجتبی (۱۳۹۲). ارزیابی و اولویت‌بندی
شاخص‌های تأثیرگذار در بازاریابی توریسم روستایی با مدل آمیخته. *مدیریت شهری*. ش، ۳۲: صص
۱۵۲-۱۳۹.
- کرسول، جان؛ کلارک، ویکی پلانو (۱۳۹۰). *روش‌های پژوهش ترکیبی*. ترجمه علیرضا کیامنش و جاویدسرای،
نشر آبیژ، چ ۱.
- لازی، جان (۱۳۷۷). *درآمدی تاریخی به فلسفه علم*. ترجمه علی پایا. تهران: سمت.
- لاکرت، ژان (۱۳۸۳). *فلسفه در قرن بیستم*. ترجمه رضا داوری اردکانی. تهران: سمت.
- مبینی دهکردی، علی (۱۳۹۰). معرفی طرح‌ها و مدل‌ها در روش تحقیق آمیخته. *فصلنامه راهبرد*، سال ۲۰، ش
۶۰، صص ۲۳۴-۲۱۷.
- محمدپور، احمد (۱۳۸۹). *طرح‌های تحقیق با روش‌های ترکیبی، اصول پارادایمی و روش‌های فنی*. انجمن
جامعه‌شناسی ایران، ش ۲، دوره ۴.
- محمدپور، احمد (۱۳۸۹). *فراروش بنیان‌های فلسفی و عملی روش تحقیق ترکیبی در علوم اجتماعی و رفتاری*.
جامعه‌شناسان، چ ۲.
- محمدپور، احمد؛ صادقی، رسول؛ رضایی، مهدی (۱۳۸۹). روش‌های تحقیق ترکیبی به عنوان سومین جنبش
روش‌شناختی، مبانی نظری و اصول عملی. *جامعه‌شناسی کاربردی*، دوره ۲، ش ۲.
- میرسپاسی، علی (۱۳۸۶). *دموکراسی نظریه، کثرت‌گرایی مفهومی و دین در اندیشه‌های جهان دبیوی*، در
روشنفکران ایران، روایت‌های یاس و امید. ترجمه عباس مخبر. تهران: توسعه.
- نیک‌سرسرست، محمدجعفر (۱۳۸۴). *پژوهش کیفی، شیوه‌ها و مبانی نظری*، نامه علوم انسانی، س ۱۲.

Journal of Rural Development

Editor-in-Chief: Dr. Mehdi Taleb Director: Dr. Younes Nourbakhsh

Managing Editor: Hassan Bakhshizadeh Index: www.ISC.gov.ir & www.ricest.ac.ir

Copyright: Faculty of Social Sciences, University of Tehran

ISSN: 2008-8981 Website: www.jrd.ut.ac.ir Email: jrd@ut.ac.ir

توسعه روستایی، دوره ششم، شماره ۱، بهار و تابستان ۱۳۹۳

بیج، تانسی ال گبوزی، آنتونی ج او (۱۳۸۷). گونه‌شناسی طرح‌های پژوهشی به روش ترکیبی. ترجمه زینب مظفری. مدیریت فردا. ش ۱۹، صص ۸۷-۹۶.

- Briedenham j, wicknes E (2000). tourism routes as a tool for the economic development of rural areas-vibrant hope or impossible dream? *tourism management*. www.elsevier.com
- Butler, R. G (1993). tourism: An Evolutionary perspective, in Nelson, J. G, Butle, R and wall, G (eds). *Tourism and sustainable development: Monitoring, planning, Managing, waterloo*. Canada: Heritage Resource centre joint publication No: Department of Geography, university of waterloo: 27-43.
- Cambell, D. T & Fiske, D.W (1959). Convergent and Discriminant Validation by the Multitratit Molt – Method Matrix psychological Buileton.
- Cohen, D. K. and Weiss, J. A (1977). *social and social policy-schools and Race: In weiss, C. H (ed) using social Research in public policy Making*. Lexington, MA: D.C. Health.
- Creswell, JW (2003). *Chapler, L, A Framework for Design, in Research desige: Qualitative, Quantitative and Mixed Methods*. Sage, Publication.
- Hall , C.M & Jekins J. M (1995). *Tourism and Public Policy*. Routledge: London.
- Middleton, Victor, T.C. With Hawkins, Rebecca (1998). sustainable tourism. A Marketing Perspective, Butteoworth – Heinemann: oxford.
- Mills, C. W (1961). *the sociological imagination*. New York, Grove.
- Patton, M. Q (1999). *utilization – focused Evaluation in Africa, Evaluation training lectures delivered to the inaugural conference of the African*. Evaluation Association , Narob, Kenya, 13-17 septemeber.
- Pearce, D.G (1992). *Tourist organisations*, Harlow longman.
- Reinholde TK ,Diara A. (2000). the role of tourism in development planning:department of business management
- Shapiro, E (1973). Educational Evaluation: Rethinking the Criteria of Conperntence, *Social Review*, Novermber, 523- 549.
- Tashakori, A and C. Teddlie (2003). *Hand book of Mixed Methods in social and Behavioral Research*, First Edition, sage.
- Wickens, E (1999). *Tourists, Voices: A sociological Analysis of tourists, Experiences in chalkidiki, Northern Greece*. unpublished Doctrod Thesis. Oxford Books university.

Journal of Rural Development

Editor-in-Chief: Dr. Mehdi Taleb Director: Dr. Younes Nourbakhsh

Managing Editor: Hassan Bakhshizadeh Index: www.ISC.gov.ir & www.ricest.ac.ir

Copyright: Faculty of Social Sciences, University of Tehran

ISSN: 2008-8981 Website: www.jrd.ut.ac.ir Email: jrd@ut.ac.ir

